

İslâm'a davet için hıristiyan topraklarına yolladığı müridlerinin ilki olan Sarı Saltuk'un yanında yetiştiği sanılmaktadır. *Saltuknâme*'ye göre Sarı Saltuk'un halefi Ece Bey'dir. Sarı Saltuk gördüğü bir rüya üzerine Ece Bey'i halefi olarak vasiyet etmiştir. Bu rüyada Ece Bey yeşil kanatları ile gökyüzünden Rumeli ve Anadolu'ya ışıklar saçarak uçmakta ve Sarı Saltuk'tan sonra Türkmenler'in başına geçmektedir.

Bu efsanevi rivayetler dışında Ece Halil'in kimliği ve menşei hakkında bilgi yoktur. Bizans kaynaklarına göre Ece Halil, Katalanlar'ın Trakya'da Bizans aleyhine sürdürdükleri faaliyetleri önlemek için İmparator II. Andronikos tarafından bu bölgeye gönderilen Türkopol'ın (Bizans hizmetindeki hıristiyanlaşmış Türkler) reisi idi. 1307 yılında müşterek imparator IX. Mikhail'in Katalanlar'a karşı Tekirdağ'ın Germiyan köyü civarında yaptığı Apros Savaşı'nda taraf değiştirerek Katalanlar'la anlaşmış ve iki yıl boyunca onlarla birlikte Trakya'da faaliyetlerde bulunmuştu. 1309'da Katalanlar'dan ayrılıp 1300 atlı ve 800 piyade ile Makedonya'da kaldı. Onun liderliğindeki Türkmenler Trakya kıyılarında dolaşarak İstanbul ile Tesalya arasındaki iletişimi kesmekteydi. Bu durum karşısında Bizans İmparatoru II. Andronikos Palaiologos bir anlaşma yapmak suretiyle bu tehdidi ortadan kaldırmak istedi (1310). Anlaşmaya göre Ece Bey ve maiyetindeki Türkmenler atları, paraları ve ganimetleriyle birlikte serbestçe Çanakkale'ye geçerek Anadolu'ya dönebileceklerdi. Hatta Cenevizliler bu geçiş için gerekli gemileri sağlayacaktı.

Türkmenler'in karşı sahile geçmeleri sırasında bu geçişi denetlemek amacıyla Senahrin kumandasında 3000 Bizans askeri de hazır bulunmaktaydı. Fakat Bizans askerlerinden birinin, Türkler'in ganimetleri gemilere yükledikleri sırada buna engel olarak ganimet miktarında azaltma yapmak istemesi anlaşmanın bozulmasına sebep oldu. Başka bir rivayete göre ise Bizanslı kumandan Senahrin, Türkmenler'in 1500 gibi az bir sayıda olmalarından faydalanarak onları ele geçirmeye istemiydi. Sonuçta Karesi sahillerine geçmek Ece Halil ve beraberindeki Türkmenler için imkânsız hale gelmişti. Bunun üzerine Ece Bey civardaki bir kaleye çekildi. O sırada Senahrin imparatorundan yardım isterken Ece Bey de Anadolu'dan sağladığı yardımla (muhtemelen Karesi Beyliği'nden) kaleyi tahkim etti. Bölgede bulunan müş-

terek imparator IX. Mikhail Palaiologos Ece Bey ile anlaşmak istedi, ancak bu mümkün olmadı. Yapılan savaşta imparator ağır bir yenilgiye uğradı; sancağı ve hazinesi Türkmenler'in eline geçti. Bu savaş sırasında Ece Bey'in Mikhail'in imparatorluk tacını bile ele geçirdiği rivayet edilmektedir. Böylece Ece Halil, 1000 piyade ve 200 atlı ile Bizyam (Bessian-Vize) bölgesinde tekrar faaliyete başladı. Fakat çok geçmeden imparator yeniden kuvvetli bir ordu topladığı gibi kendisine 2000 süvari yardımcı kuvvet gönderen Sırlı Milutin'in desteğini sağlamayı başardı. Cenevizliler de Türkler'in deniz tarafından kaçmalarını önleyeceklerdi. Muhtemelen 1312 yılı sonunda Gelibolu'da cereyan eden savaş neticesinde Ece Bey ve idaresi altındaki Türkmenler kılıçtan geçirildiler. Ece Bey teslim olmak için âni bir çıkış hareketi yapmışsa da kendisiyle birlikte çok sayıda arkadaşı hayatını kaybetmiş, yanındakilerden çok azı karşı kıyıda Karesi Beyliği arazisine geçebilmiştir. Bugün Çanakkale'deki Halil-ili, Lapseki'nin güneyindeki Saltık Limanı ve Kemer civarındaki Şah Melik Limanı gibi yerler Trakya'da mücadele eden bu Türkmen beylerinin adıyla anılmaktadır.

Bir kısım Osmanlı kaynaklarında Ece Bey hakkında verilen bilgiler dikkatle kullanılmalıdır. Nitekim Münecimbaşı'ya göre Ece Bey 700 (1300-1301) yılında Anadolu'ya geçerek Karesi Bey'in hizmetine girmiş ve onun emirülüme-râsı olmuştur. Karesi Bey'in ölümünden sonra uzun süre yaşayan Ece Bey, Osmanlılar'ın hizmetine girerek Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu fethi sırasında onun yanında yer almış, bu sebeple kendisinin Gelibolu çevresinde fethettiği ovaya Ece ovası adı verilmiştir. Yine bazı Osmanlı kaynaklarında Ece Bey'in Karesi ümerâsından Fâzıl Bey ile birlikte bir sal yaparak Gelibolu sahillerine geçişleri efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Ancak Ece Halil 1312 yılında hayatını kaybetmiş olduğundan Münecimbaşı'nın zikrettiği gibi önce Karesi Bey'in, daha sonra Süleyman Paşa'nın hizmetine giren ve Gelibolu'nun fethinde görev alan Ece Bey'in Ece Halil değil, Aşıkpaşazâde'nin zikrettiği Yâkub Ece olması ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Aşıkpaşazâde, Yâkub Ece tarafından Gelibolu'da fethedilen sahaya Eceabat denildiğini, onun Gelibolu'da vefat ederek orada gömüldüğünü kaydetmektedir. Kemalpaşazâde'ye göre burası bir ziyaretgâhtır. Evliya Çelebi ise onun Gelibo-

lu'nun karşısında Çardak kasabasında kendi adıyla anılan bir cami yaptırdığını, Bursa'nın fethinden sonra bu şehrin hâkimi olduğunu ve burada yaptırdığı camide medfun bulunduğunu zikretmektedir. Ancak bu kişinin Ece Halil'in oğlu olması da muhtemeldir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nicephoros Gregoras, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* (ed. L. Schpon), Bonn 1829, I, 262-267; Aşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 47-51; İbn Kemal, *Tevârih-i Âli-i Osmân*, II. Defter, s. 198; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 301; Münecimbaşı, *Câmi'ü'd-düvel*, Nuruosmâniye Ktp., nr. 3172, I, vr. 183^a; II, vr. 132^b; Hammer (Atâ Bey), I, 147-149; Uzuncarşılı, *Karasi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1341, s. 102-105; Lebeau, *Histoire du Bas Empire*, Paris 1936, XIX, 214-216; Haydar Alpagut, *Denizde Türkiye*, İstanbul 1937, I, 178-184; Fevzi Kurtoğlu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, İstanbul 1938, s. 34; a.m.f., *Türklerin Deniz Muharebeleri*, İstanbul 1940, s. 32-33, 37, 38; Orhan F. Köprülü, *Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri* (doktora tezi, 1951), İÜ Ed.Fak., s. 68; Jr. Speros Vryonis, *The Decline of Mediaeval Hellenism in Asia Minor*, London 1971, s. 378-379; M. Nicol Donald, *The Last Centuries of Byzantium (1261-1453)*, London 1972, s. 146; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 581 ve not 47; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1984, s. 273; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşiltan), Ankara 1986, s. 429; Kemal Yüce, *Saltuknâme'de Tarihî ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987, s. 89, 94, 100, 165-166; Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1989, s. 20; Ahmed Tevhid, "Rum Selçukî Devleti'nin İn-kırâzıyla Teşekkül Eden Tevâif-i Mülûk, Balıkesir'de Karesioğulları", *TOEM*, y. 2 (1327), s. 565; Paul Wittek, "Yazıoğlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja", *BSOAS*, XIV (1952), s. 639-668; Frances Hernandez, "The Turks with the Grand Catalan Company, 1305-1312", *BÜD*, II (1974), s. 30, 42, 44; M. C. Şihabeddin Tekindağ, "Çanakkale", *İA*, III, 342.

ZERRİN GÜNAL

ECEL

(الأجل)

**Allah tarafından
her canlı için önceden takdir edilen
hayat süresi ve bu sürenin
sonu olan ölüm vakti anlamında
kelâm terimi.**

Sözlükte geleceğe ait olmak üzere "belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu" anlamına gelen ecel, bu temel anlamından hareketle iddet süresi ve borcun vadesi için de kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de hayat süresinin sonu (ölüm vakti), borç için belirlenen son ödeme tarihi, boşanan veya eşi ölen kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken süre (iddet), kâfirlerin helâk edilme-

den evvel kendilerine tanınan müddet anlamlarında olmak üzere ecelin hepsi de sözlük mânasıyla ilgili çeşitli kullanılışları vardır (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ecel" md.). Bazı âyetlerde ay, güneş ve diğer gezegenlerin düzenli hareketlerinin süresinin belirlenmiş olduğu ifade edilirken (er-Ra'd 13/2; er-Rûm 30/8; Lokmân 31/29) bir kısmında göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin tâbi olduğu kozmik düzenin bozulacağı bir vaktin bulunduğu anlatılır (el-En'âm 6/2, 128; İbrâhim 14/10; el-Ankebût 29/5, 53). Ecele ilgili âyetlerde, Allah'ın her insan için bir yaşama süresi ve bir ölüm vakti belirlediği ifade edilmiş (el-En'âm 6/2, 60), kendilerine uzun ömür verilenlerin de ömrü kısaltılanların da mutlaka bir kitapta yazılı olduğu bildirilmiştir (Fâtır 35/11). İlahî buyruklara uyanların tayin edilmiş ölüm vaktine kadar güzel bir şekilde yaşatılacakları müjdelenirken (Hüd 11/3) zalimlerin de ecelleri gelinceye kadar cezalandırılmayacağı, ancak zamanı gelince bir anlık öne alışı veya erteleme yapılmayacağı belirtilmiştir (en-Nahl 16/61; el-Ankebût 29/53). Bazı insanların hayatlarının ihtiyarlamadan önce sona erdirildiği, bazı kişilerin ise kendileri için belirlenen süreye kadar yaşatıldığı anlatılmış (el-Mü'min 40/67), ayrıca fertler gibi toplumların da ecelleri bulunduğu ve yıkılış zamanı gelince bunun bir anlık bir süre için öne alınmayacağı gibi geriye bırakılmayacağı da haber verilmiştir (el-A'râf 7/34; Yûnus 10/49; el-Hicr 15/5).

Ecel kelimesi Kur'an'daki kullanılışlarına benzer şekilde çeşitli hadislerde de yer almaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "ecel" md.). Bazı hadislerle göre eceli gelmeyen hastalar şifa bulur; bu sebeple ziyaretçiler hastalar için şifa dileğinde bulunmalıdır (*Müsned*, I, 239). Bir kısım hadislerde ecelin insanın emellerine ulaşmasına engel olduğu, her insanın ecelinin önceden takdir edildiği bildirilirken (*Müsned*, V, 197; Tirmizî, "Tefsîr", 2) diğer bir kısmında, çok uzun ömürlü olmaktan Allah'a sığınan Hz. Peygamber'in kendisine hizmet edenlere uzun ömürlü olmaları için dua ettiği, akrabayı ziyaret edip onları gözletmenin, komşulara karşı güzel davranmanın ve sadaka vermenin ömrü uzattığı ifade edilmiştir (*Müsned*, III, 156; VI, 159; Buhârî, "Da'avât", 26; İbn Mâce, "Mu'addime", 10; Tirmizî, "Da'avât", 113).

Ashabın anlayışına göre eceli gelmeyen insanın bir hastalıktan ölmesi veya herhangi bir kimse tarafından öldürül-

mesi, buna karşılık eceli gelen kimsenin de ölümden kurtulup yaşamaya devam etmesi mümkün değildir. Nitekim düşmanlarıyla korkutulan Hz. Ali, ecelin insanı ölümden koruyan sağlam bir kalın olduğunu söylemiş ve insanın eceli gelince de düşmanı tarafından atılan okun hedefinden sapmayıp o insana isabet edeceğini, yaralanması halinde ise iyileşmeden öleceğini belirtmiştir (Muhammed er-Rišehrî, I, 27).

Ecel meselesi kader problemlerine bağlı olarak kelâm âlimleri arasında tartışılan önemli konulardandır. İlk defa Mu'tezile âlimleri eceli tartışma konusu haline getirmişler ve farklı şekillerde açıklamışlardır. Onlara göre ecel hayat süresi ve ölüm vaktinden ibarettir. İster herhangi bir dış etki olmadan tabii bir şekilde olsun, ister bir kaza veya katil sonucu olsun her insan tek bir ecelle ölür. Ancak kaza sonucu ölen veya öldürülen insanın bu olaylarla karşılaşmaması halinde yine de ölüp ölmeyeceği hususunda Mu'tezile âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Erken devir âlimlerinden Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf ile Ebü Hâşim el-Cübbâî ve ona uyan Behşemîye grubu, ne şekilde olursa olsun ölen her insanın ömrünü tamamladığı ve eceli geldiği için öldüğü görüşündedirler (İbnü'l-Murtazâ, s. 98). Mu'tezile'nin Bağdat ekolü, En'âm süresinin ikinci âyetini de dikkate alarak insanın "ecel-i kazâ" ve "ecel-i müsemmâ" denilen iki eceli bulunduğunu ileri sürmüştür. Buna göre insan herhangi bir dış müdahale olmadan ölürse eceli müsemmâya, kaza veya katil sebebiyle ölürse ecel-i kazâyâ göre ölmüş olur. İkinci durumda ölen kişi kazaya uğramasaydı veya öldürülmeseydi ecel-i müsemmâsına kadar yaşayacaktı. Aksi takdirde onu öldürenin cezalandırılması veya kendisine ait olmayan bir hayvanı kesen kimsenin tazminat ödemesi anlamsız olurdu. Mu'tezile'den Kâ'bî de bu görüşü benimseyenlerdendir. Kâdî Abdülcebbâr'a göre ise katil yoluyla ölen kişinin bu olaya mâruz kalmaması durumunda yaşayacağını kesin olarak söylemek mümkün değildir, böyle bir kimsenin ölmesi de yaşaması da ihtimal dahilindedir (*Şerhu'l-Uşûli'l-İhamse*, s. 782). Mu'tezile'nin müteahhir âlimlerinden Zemahşerî Bağdat ekolünün görüşünü savunarak insanın tutum ve davranışlarına göre ömrünün uzatılıp kısaltılabileceğini belirtir. Nitekim ona göre Kur'an'da ömrü uzatılan ve kısaltılanların bir kitapta bulunduğu bildirilmesi (Fâtır 35/11), ayrıca Hz. Ömer'in hançerle

yaralanması sırasında Kâ'b el-Ahbâr'ın, "Ömer Allah'a dua etseydi ecelini tehir ederdi" demesi bu görüşü teyit etmektedir (*el-Keşşâf*, III, 303).

Selefiyye, Mâtürîdiyye ve Eş'ariyye'den oluşan Ehl-i sünnet âlimlerine göre ecel daha çok "Allah'ın canlıların öleceğini bildiği zaman" diye tarif edilir. Buna göre ecel, hayat süresi ve ölüm için takdir edilen zamanı ifade ettiğinden kaderle ilgili bir konudur. Bu sebeple canlıların her birinin yaşayacağı ecel tek olup kesinlikle değişmez. Hiçbir canlı kendisi için takdir edilen zamandan önce hayat bulamayacağı gibi hakkında takdir edilen ölüm vakti gelmeden de ölmez. İlgili âyetlerde "ecel-i müsemmâ" kıyametin kopmasına dair olup bununla insanın değil kâinatın eceline işaret edilmiştir. Tabii yolla da olsa, kaza ve katil yoluyla da olsa herkes kendi eceliyle ölür. "Maktül öldürülmeseydi yaşardı" demek vâkıya aykırıdır, ecel ise vâkıyanın ifadesidir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefsin ölmeyeceği, ölümün vakti tayin edilmiş bir yazıya göre vuku bulduğu bildirilmiştir (Âl-i İmrân 3/145). Ayrıca eceli gelen hiçbir nefsin yaşatılmayacağı kesin bir şekilde anlatılarak herkesin eceliyle öldüğüne işaret edilmiştir (el-Münâfikûn 63/11). İlahî ilim mümkün mümkün olarak, vâkii de gerçekte olduğu gibi ihata eder. İki ecel kabul etmek veya ecelin değişebileceğini savunmak ilâhî ilimde değişikliğin meydana gelebileceğini benimsemek anlamına gelir ki bu husus, Allah'ın kullarının âkıbetlerini önceden bilmeye muktedir olmamasını ve dolayısıyla O'na bedâ* görüşünün nisbet edilmesini gerekli kılar, bu ise ulûhiyyet makamıyla bağdaşmaz (Mâtürîdî, I, vr. 196^a, 315^b; III, vr. 711^a).

Ehl-i sünnet âlimleri, tıpla meşgul olan bazı İslâm filozofları ile Mu'tezile bilgileri tarafından yapılan "ecel-i tabii" (ecel-i müsemmâ) ve "ecel-i ihtirâmî" (ecel-i kazâ) şeklindeki ayrımı genelde kabul etmemekle birlikte ölümden önce hayatın değerini bilmek, hastalanmadan önce sağlığı korumak, hastalanınca tedavi olmak gibi tedbirlere başvurmayı sağlamaya yönelik olarak ecel hakkında böyle bir taksimin düşünülebileceğini, ancak bunun vâkii değil sadece aklî imkânı ifade edeceğini söylemişlerdir (Elmalılı, III, 1875-1876). Zira gerçek ecel vâki olan ecel olup teorik açıdan mümkün bulunan ecellerin sınırı yoktur. Mu'tezile'nin, maktülün eceliyle ölmediğini ispatlamak için dayandığı deliller de geçerli

değildir. Çünkü kâtilin adam öldürmekten dolayı Kur'an'da kötülenmesi ve kısas cezasına çarptırılması, maktûlün Allah tarafından tayin edilen ecel-i müsemmasına ulaşmasını engellediğinden değil, yasaklanan katil fiilini işleyip ilâhî emre aykırı davranmak suretiyle maktûlün ölümüne zâhiren sebep olması sebebiyledir. Ölümü gerçekleştirmek (imâne) ilâhî bir fiil olmakla birlikte öldürmeye teşebbüs edip ölüm hadisesinin meydana gelmesine sebebiyet vermek kâtille ait bir fiildir.

Ehl-i sünnet âlimlerine göre insan ömrü uzamaz ve kısalmaz. Kur'an-ı Kerim'de ve bazı hadislerde ilk bakışta ömrün uzatılması veya kısaltılması anlamına gelebilecek naslar varsa da bunların, mânası apaçık olan ecelle ilgili muhkem nasların ışığında açıklanması gerekir. Kur'an'da bazı insanların ömürlerinin uzatılmasının, bazılarının ise kısaltılmasının apaçık bir kitapta bulunduğu ifade edilmektedir (Fâtır 35/11). Burada kastedilen şey, sağlık kurallarına uyup gerekli tedbirleri almak suretiyle uzun müddet yaşayacak olanlarla hastalık, tedbirsizlik, kaza, katil vb. sebeplerle ömrü kısaltılanların Allah tarafından bilindiği, bunun da bir kitapta yazılmış olduğu hususudur. Bundan, dünyaya gelip yaşamaya başladıktan sonra insanlar için -ilâhî bilgi dışında kalan- ömrü uzatılması veya kısaltılması sonucunu çıkarmak isabetli değildir (Cüveynî, s. 363). Ayrıca ilgili âyetteki "ziyade" ve "noksan" ile diğer bir âyetteki (er-Ra'd 13/39) "mahv" ve "isbât"ın, "ümmül-Kitâb"da (levh-i mahfûz) değil meleklerin elinde bulunan kitapta meydana gelmesi ihtimal dahilindedir. Akrobalar ziyaret edip gözetmenin, komşularla iyi geçinmenin ve sadaka vermenin ömrü uzatacağına ilişkin hadislerle gelince, her şeyden önce bunlar âhâd rivayetlerdir ve zâhirî mânaları itibarıyla kesin anlamı âyetlere aykırı olduklarından muhkem âyetleri bunların ışığında açıklamak doğru değildir. Bu hadislerde belirtilen ömrün uzaması, yapılan iyilikler veya yetiştirilen hayırlı evlât sebebiyle insanın öldükten sonra hayırlı anılarak adının yazatılması anlamına gelebileceği gibi, güzel amellerle dolu bir hayatın bereketlenip mutlu bir şekilde geçirilmesi ve dolayısıyla ömrün psikolojik olarak uzun algılanması anlamını da ifade etmiş olabilir.

Şîa'dan İsnâaşeriyye'nin dört ana kitabının yazarlarından biri olan Ebû Ca-

fer et-Tüsî de iki ecel görüşünü reddetmiştir. Ona göre kaza veya katil sonucu ölen kişinin bu olaylarla karşılaşmaması durumunda ölüp ölmeyeceğine dair kesin bir hüküm verilemez, böyle bir kimsenin ölmesi de yaşaması da mümkündür (el-İktisâd fîmâ yete⁵alla⁵ku bi'l-i⁵tikâd, s. 170-171). Müteahhir dönem Şîi âlimlerine göre ise ecel, ecel-i mübhem (ecel-i muallak, ecel-i mevkûf) ve ecel-i müsemmâ (ecel-i mahtûm) olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi, bir insanın meselâ yüz yıl yaşamasını mümkün olduğunu ifade eden mutlak eceldir. "Mahv" ve "isbât" levhinde (bk. er-Ra'd 13/39) yazılı olan bu ecel değişebilir. İkincisi ise sağlık şartlarına uymak suretiyle gerçekleşen ve değişikliğe uğraması mümkün olmayan gerçek eceli ifade eder ki bu "ümmül-Kitâb"da yazılıdır (Âmilî, I, 587-589). Zeydiyye âlimlerinden Hâdî-İlêhak Yahyâ b. Hüseyin'e göre de Allah kulları için eceller tayin etmiş ve onlara hem birbirlerini öldürme gücü vermiş hem de haksız yere adam öldürmeyi yasaklamıştır. Bu sebeple bir insanın diğerini Allah katında bilinen eceline ulaşmadan öldürmesi mümkündür (Kittâbü'r-Red, II, 161-168). Daha sonra gelen Zeydî âlimlerince de benimsenen bu görüş Mu'tezile'nin çoğunluğu ile İsnâaşeriyye'nin görüşüne yakındır.

Ecel konusunda mezhepler arasında görülen ihtilâflar, daha çok iki ecelin bulunup bulunmadığına ve dolayısıyla ömrün uzayıp uzamayacağına ilişkindir. Genel olarak Mu'tezile ve Şîa insanların iki eceli olduğunu ve ömürlerinin uzayıp kısalabileceğini savunurken Ehl-i sünnet umumiyetle muhkem âyetlere dayanarak insanların bir tek ecelleri bulunduğunu, bunun da ölümleriyle gerçekleşen vakit olduğunu kabul etmiştir. Ecelin kazâ ve kadere imanın bir parçasını teşkil eden itikadî bir mesele olduğu ve bunun daha ziyade ilâhî ilim ve iradeyi ilgilendirdiği dikkate alınırsa, insanlar için önceden belirlenen değişmez bir ecel takdir edildiğini benimseyen görüşün daha isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Zira kişilerin sağlık kurallarına uyup uymayacakları, bu konuda ne gibi gelişmelerin ortaya çıkacağı, herhangi bir kaza veya katil hadisesiyle karşılaşmayacakları hususu ilâhî bilgi ve iradenin kapsamı dışında değildir. İnsanların ecelleri sadece Allah tarafından bilindiğine ve kendilerince keşfedilmesi mümkün olmadığına göre yaşa-

mak için gerekli tedbirleri almaları kulluk vazifelerinin bir gereğidir.

Ecel konusu kelâma dair çeşitli eserlerin içinde ele alındığı gibi bununla ilgili müstakil eserler de yazılmıştır. Abdülbâsıt el-Malatî'nin *Nef⁵u ifâdeti'l-ağmâr fi men⁵i ziyâdeti'l-a⁵mâr* (Keşfü'z-zunân, II, 1969), Mer'î b. Yûsuf el-Makdisî'nin *İrşâdü zevi'l-irfân limâ fi'l-ömr mine'z-ziyâde ve'n-no⁵ksân* (İzâhu'l-meknûn, I, 60), Muhammed Fakîhî el-Aynî'nin *Tebyînu'l-⁵hak fi eceli'l-⁵halk* (Süleymaniye Ktp., Tekelioğlu [Antalya], nr. 821), Kemalpaşazâde'nin *Risâle fi beyânî'l-ecel* (İstanbul 1310), Sâlih b. Abdülhalîm'in *Risâle fi'l-eceli'l-mu⁵kaddere* (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 198, 734), Osman Karadeniz'in *Ecel Üzerine* (İzmir 1992) adlı kitapları bunlardan bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu⁵cem*, "ecl" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu⁵cem*, "ecl" md.; Mustafavî, *et-Ta⁵hkiç*, "ecl" md.; *Müsned*, I, 15, 239; III, 116-117, 156; V, 187, 197; VI, 159; Buhârî, "Da⁵avât", 26; Müslim, "Kader", I, 32; İbn Mâce, "Mu⁵kaddime", 10, "Züh⁵d", 31; Tirmizî, "Tefsîr", 2, "Da⁵avât", 113; Yahyâ b. Hüseyin el-Hâdî, *Kittâbü'r-Red ve'l-ihticâc 'ale'l-Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye* (nşr. Muhammed Amâre, *Resâ'ilü'l-⁵adl ve't-tevhîd* içinde), Kahire 1971, II, 161-168; Küleynî, *el-Uşâl mine'l-Ka⁵fî*, I, 263; Mâtürîdî, *Te⁵vîlâti'l-Kur⁵ân*, Üsküdar Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, I, vr. 196^a, 315^b; III, vr. 711^a; Bâkullânî, *et-Temhîd* (İmâdü'd-dîn), s. 374-376; Kâdî Abdücebbar, *Şerhu'l-Uşâlî'l-⁵hamse*, s. 782-783; a.mlf., *el-Mecmû⁵ fi'l-mu⁵htî bi't-teklîf*, Beyrut 1986, II, 406-411; Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, s. 142-143; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu⁵temed fi uşûli'd-dîn* (nşr. Vedî Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 148-149; Ebû Ca'fer et-Tüsî, *el-İktisâd fîmâ yete⁵alla⁵ku bi'l-i⁵tikâd*, Necf 1399/1979, s. 170-171; Cüveynî, *el-İrşâd* (Muhammed), s. 361-363; Pezdevî, *Uşûlü'd-dîn* (nşr. H. P. Linss), Kahire 1383/1963, s. 167; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), III, 303; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-⁵gayb*, XII, 153-154; XIX, 64; *Şerhu'l-⁵Akâdîti't-Ta⁵hâviyye*, s. 88-92; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâşid*, II, 117-119; Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, II, 389; İbnü'l-Murtazâ, *el-Kalâ'id fi ta⁵hîhi'l-⁵akâ'id* (nşr. A. N. Nader), Beyrut 1986, s. 98; Şa'rânî, *el-Yevâkîit ve'l-cevâhir*, Kahire 1378/1959, II, 132-133; *Keşfü'z-zunân*, II, 1969; Beyâzîzâde, *İşârâtü'l-merâm*, s. 240-241; Âlûsî, *Râhu'l-me⁵ânî*, IV, 76-77; İzmîrli, *Yeni İlim-i Kelâm*, II, 225-226; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1195-1196; III, 1875-1876; *İzâhu'l-meknûn*, I, 60; Muhammed er-Rîşehrî, *Mizânü'l-⁵hikme*, Kum 1362 hş./1403, I, 27, 29-30; Hasan M. Mekkî el-Âmilî, *el-İlahiyyat*, Beyrut 1410/1989, I, 587-589; Binyamin Abrahamov, "The Appointed Time of Death (Ağal) According to 'Abd al-Ğabbâr", *Israel Oriental Studies*, XIII, Leiden 1993, s. 7-38; I. Goldziher, "Ecel", *IA*, IV, 104; a.mlf. — W. Montgomery Watt, "Ađjal", *EI²* (İng.), I, 204.

